

Geliş Tarihi:

20.01.2024

Kabul Tarihi:

23.09.2024

Yayımlanma Tarihi:

30.09.2024

Kaynakça Gösterimi: Sezgin Büyükalaca, A.A. & Yolcu, T. (2024). Demokratik yaşam, dijital propaganda ve propaganda eğitimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(50), 1968-1983 doi:10.46928/iticusbe.1422908

DEMOKRATİK YAŞAM, DİJİTAL PROPAGANDA VE PROPAGANDA EĞİTİMİ*

Araştırma

Ayşe Aslı Sezgin Büyükalaca

Sorumlu Yazar (Correspondence)

Çukurova Üniversitesi

aaslisezgib@gmail.com

Tuğba Yolcu

Tarsus Üniversitesi

tugbayolcu@tarsus.edu.tr

Ayşe Aslı SEZGİN BÜYÜKALACA, Çukurova Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü'nde Profesör olarak görev yapmaktadır. Araştırma ilgi alanları medya okuryazarlığı, yüksek öğrenim, yeni medya, ağ toplumu, iletişim teknolojileri, sosyal medya ve siyasal iletişimdir.

Tuğba YOLCU, Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde Doçent olarak görev yapmaktadır. Araştırma ilgi alanları Türk siyasi hayatı, anayasa ve siyasi kurumlar, siyaset ve devlet felsefesi ve siyasi kültürüdür.

* Bu makalede yapılan araştırma için Tarsus Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 30/112023 tarih ve 2023/24 sayılı kararı ile Etik kurul izni alınmış olup gönüllü onam formu imzalatılmıştır.

DEMOKRATİK YAŞAM, DİJİTAL PROPAGANDA VE PROPAGANDA EĞİTİMİ

Ayşe Aslı Sezgin Büyükalaca

aaslisezgib@gmail.com

Tuğba Yolcu

tugbayolcu@tarsus.edu.tr

Özet

Amaç: Dijital medyanın baskın rolünün hissedildiği bir ortamda propaganda, farklı eğitim kademelerinde ve farklı disiplinler içinde eğitim sürecine dahil edilmektedir. Propagandayı şeytanileştirmek yerine propaganda eğitimi aracılığı ile demokratik sürecin bir parçası olarak bu kavramı değerlendirmek sorgulamayı, diyalogu, eleştirel düşünebilmeyi sağlayacaktır. Çalışmanın kavramsal temelleri, İletişim Çalışmaları Profesörü Renee Hobbs'un 2021 yılında ABD Yayıncılar Derneği tarafından Sosyal Bilimler alanında mükemmellik ödülü alan Mind Over Media: Propaganda Education for a Digital Age isimli kitabında yer alan fikirleri ve özellikle beneficial propaganda (faydalı propaganda) kavramı üzerine inşa edilmiştir.

Yöntem/Tasarım / Metodoloji / Yaklaşım: Çalışmada, 5 kişilik İletişim Bilimleri Bölümü öğrencileri ve 5 kişilik Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencilerinden oluşan iki grup ile round-robin beyin fırtınası yöntemi aracılığı ile döngüsel fikir alışverişi oturumu gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda, farklı kategorilerdeki güncel dijital propaganda içerikleri katılımcılarla paylaşılmış ve soru formlarında yer alan yarı yapılandırılmış sorular aracılığı ile bu içerikleri döngüsel bir biçimde çözümlemeleri istenmiştir.

Bulgular: Bulgular aracılığı ile propaganda eğitiminin, tüm bu içerik bombardımanı karşısında, eleştirel düşünme, sorgulama ve diyalog geliştirmeye yönelik katkısı vurgulanmıştır.

Özgünlük: Özellikle dijitalleşmenin gündelik yaşamdaki etkisi dikkate alındığında, dijital propagandayı tanımlaması ve propaganda eğitimine yönelik bir değerlendirme yapması sebebiyle bu çalışma özgün bir değere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Tarihsel Propaganda, Çağdaş Propaganda, Dijital Propaganda, Propaganda Eğitimi

JEL Sınıflandırması: I20, I29

DEMOCRATIC LIFE, DIGITAL PROPAGANDA AND PROPAGANDA EDUCATION

Abstract

Purpose: In the era of pervasive digital media, the integration of propaganda into various educational levels and disciplines is a noteworthy phenomenon. Rather than stigmatizing propaganda, this study advocates for its incorporation into education to foster democratic engagement. The exploration of propaganda as an educational tool encourages questioning, dialogue, and critical thinking. The study draws on the insights of Communication Studies Professor Renee Hobbs, particularly her book “Mind Over Media: Propaganda Education for a Digital Age”, which received the Excellence Award in Social Sciences from the US Association of Publishers in 2021. The focus is on the notion of beneficial propaganda, recognizing its potential positive impact.

Method/Design/Methodology/Approach: The research involved two groups, each comprising five students from the Department of Communication Sciences and the Department of Political Science and Public Administration. Facilitated round-robin brainstorming sessions exposing participants to current digital propaganda content in political, public safety, and public health categories.

Findings: Through circular analysis employing questionnaires addressing message source, target audience, techniques used, and messages about lifestyle, values, and perspective, the study emphasizes the role of propaganda education in developing critical thinking, fostering questioning, and facilitating dialogue amid the constant barrage of content.

Originality: Especially considering the impact of digitalization on daily life, this study has a unique value as it defines digital propaganda and makes an evaluation of propaganda education.

Keywords: Propaganda, Historical Propaganda, Contemporary Propaganda, Digital Propaganda, Propaganda Education

JEL Classification: I20, I29

GİRİŞ

İlk olarak dini inancı yayma faaliyetleri için kullanılan propaganda kavramı, sonraki dönemlerde biraz da olumsuz bir çağrışımla siyasi faaliyetlere atıfta bulunarak kullanılmıştır. Propagandanın çağrıştırdıklarının, doğruluğundan şüphe edilen fikirler veya bilgiler olduğunu söylemek mümkündür. Propagandaya yönelik tarihsel bakış açısından bugün gelinen noktada ise günlük hayatın bir parçası haline gelen çağdaş propaganda-yeni dijital propaganda yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Propaganda artık klasik yaklaşımların ötesinde kişiselleştirme algoritmaları ve makine öğrenme yoluyla yayılan mesajlar temelinde gündelik yaşam içinde daha yoğun bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Özellikle sosyal medyada, çatışmadan beslenen propaganda örnekleri kadar farklı amaçlarla oluşturulan içerikler de dikkat çekici boyuttadır. Bu çalışma, tarihsel propagandadan yola çıkıp, çağdaş propaganda kavramını merkeze almakta, yeni dijital propaganda biçimleri çerçevesinde, bu kavrama yönelik bakış açısını geliştirmek için propaganda eğitiminin önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

İyi ve doğru tasarlanan bir propaganda içeriği, klasik yaklaşımın aksine toplumsal fayda için tercih edilebilmektedir. Propaganda eğitimine yönelik pedagojinin de bu yaklaşımla şekillenmesi ve etik değerleri ön plana alması son derece önemlidir. Özellikle son yıllarda (COVID-19 Salgını başta olmak üzere) toplumsal birçok farklı konuda faydalı propaganda örnekleri dijital medyada kullanıcıların karşısına çıkmaktadır. Sorgulayıcı öğrenme ve öğretme ile propaganda eğitimi dijital ortamda doğru okumalar yapmak konusunda da yol gösterici bir özelliğe sahip olacaktır.

Lasswell (1927, s.627) propagandayı, önemli sembollerin manipülasyonu yoluyla kolektif tutumların yönetilmesi şeklinde tanımlarken, tutum kavramını ise belirli değerlendirme kalıplarına göre hareket etme eğilimi olarak açıklar. Bugün, söz konusu manipülasyonun çok farklı araçlar ve yöntemlerle yine farklı amaçlar için gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Propagandanın olumsuz imajı dijital çağ ile birlikte farklı bir boyuta geçmiştir. Oysa Arap Baharının ilk günlerinde dijital platformların güçsüzlüğü güçlendirdiği yönündeki bir iyimserliğin hâkim olduğunu gözlemlenmiştir. Bugün, çoğalan nefret yankı odalarından (the echo chambers of hate), hakikat sonrası politikaların (post-truth politics) yükselişinden söz edilmektedir. Algoritmik olarak yayılan içerik, geleneksel medyadaki filtrelerin ve eşik bekçilerinin atlatılması, dezenformasyonun daha hızlı yayılmasına neden olmuştur. Dijital propagandanın toplumsal söylem üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında bunlara nasıl tepki verileceğini bilmek daha önemli bir konu haline gelmiştir (Bjola, 2017, s. 190-191). Diğer taraftan ise dijital propaganda klasik bakış açısının aksine farklı yönleriyle da araştırmalara konu olmaktadır.

Propaganda, sonuçları itibariyle olumlu ve olumsuz etkileri ile değerlendirilse de önemli olan bu süreçte bilginin nasıl yönetildiğidir. Burada özellikle doğru bilgi, tanıtım ve manipülasyon arasında ayırım yapabilme yeteneğinin büyük önemi dikkate alınmalıdır. Bilginin olmayışı veya kontrolsüz bilgi krizi/çatışmayı büyütür. Bu nedenle demokratik bir toplumda bilginin ve gerçekliğin kontrolü çok önemlidir (Rusu & Hermen, 2018, s. 125). Propaganda eğitimi dijital ortamın yaratmış olduğu bu kaotik

ortamda doğrunun ne olduğu konusundaki tanımı yapmak yerine, bireysel değerler, bilgi birikimi yardımıyla bir değerlendirme yapabilmeyi mümkün hale getirecektir.

Bu çalışmada, öncelikle propagandanın tarihsel sürecinden kısaca bahsedilmiş ve ardından dijital propaganda hakkında bilgi verilmiştir. Dijital medyanın ve bu ortamda propagandanın olumlu yönleri üzerine beneficial propaganda (faydalı propaganda) kavramından yola çıkılarak bir değerlendirme yapılmıştır. Propaganda eğitiminin bu süreçteki rolü, gerekliliği üzerine bir tartışmanın da aktarıldığı kavramsal çerçevenin ardından, İletişim Bilimleri Bölümü ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencilerinin politika, toplum güvenliği ve toplum sağlığı konularındaki dijital propaganda içeriklerinden örnek olarak seçilen iki içeriği döngüsel fikir alışverişi yoluyla değerlendirdikleri round-robin beyin fırtınası yöntemi ile elde edilen veriler, çalışmanın temel araştırma sorunu da olan propaganda eğitiminin gerekliliği bağlamında yorumlanmıştır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Gelenekselden Dijitale Propaganda

Propagandanın tarihsel süreçteki ilk izlerini aradığı ayrıntılı çalışmasında Ingram (2016, s. 6), propagandanın ilk olarak Mezolitik ve Epipaleolitik dönemlerdeki çatışmalarda köklerinin atılmış olabileceğini iddia eder. Neolitik dönemdeki savaşın tasvir edildiği mağara resimlerini ise ilk örnekler olarak belirtir. Bu çizimlerin amaçlarını da insanları ikna etmek, taraftarların moralini ve mücadele ruhunu yükseltmek, tarafsızları kendi davasına ikna etmek ve düşmanın cesaretini kırmak şeklinde yorumlanabileceğini belirtir.

Propaganda kelimesi 20. yüzyılın başlarında, I. Dünya Savaşı sıralarında, toplumsal gücün kiliseden devlete kaymasını yansıtan, dinsel öğretilerden ziyade siyasi öğretiyi ifade etmeye başlamıştır. Oxford Sözlüğü propagandayı belirli bir doktrinin, uygulamanın yayılmasına yönelik bir organizasyon, plan veya hareket olarak tanımlamıştır. Bu tanımda yer alan bilginin sistematik yayılması vurgusu, siyasi bir davayı ve bakış açısını önyargılı veya yanıltıcı bir şekilde desteklemek amacıyla kullanma şeklinde bir değerlendirmeye kadar uzanmıştır (Fitzmaurice, 2018, s. 64).

Tarihsel olarak propaganda, egemen toplumsal güç tarafından her zaman bir kontrol ve uyma aracı olarak kullanılmıştır. Modern sosyal sistemler tarafından kullanılan propaganda, tüm vatandaşları söz konusu sisteme uymaya ve desteklemeye teşvik etmeyi amaçlar. Propaganda, örtülü, incelikli ve gösterişsiz yapısı nedeniyle ikna, manipülasyon ve gizli ya da tanımlanmamış kaynak(lar) araçlarının kullanıldığı bir toplumsal kontrol yöntemi olarak da işlev görmektedir (Fitzmaurice, 2018, s. 64).

Kuşkusuz ki propagandanın I. Dünya Savaşı sürecinde siyasi arenada oldukça önemli bir etkisi olmuştur. Bu savaşın boyutu ve kanlı oluşu, birçok tarihçi ve entelektüel tarafından propagandanın bu önemli etkisi ile ilişkilendirilmiştir. Propagandanın savaş sürecindeki etkisi oldukça önemlidir. Ancak o dönemde halkın, Lasswell'in (1971) deyimiyle kör piyonlar olarak betimlenmesi konusu, halkın savaşta

verdiği destek küçümsenmeden tartışılmalıdır (Paddock, 2014). Bu durumda, propaganda kavramının olumsuz çağrışımlarının evrensel olmadığı görülmektedir. Karışık bir niteliğe sahip olan propaganda hakkındaki çağrışımlar, genellikle olumsuz yönde ağırlık kazanmakla birlikte bu olumsuz çağrışımlar bazı mantıksal soruları da beraberinde getirmektedir. Propagandada kullanılan tüm argümanların sırf propaganda amacıyla kullanıldıkları için hatalı ya da yanlış olduğu yargısına mı varılmalıdır? Propaganda organize ve metodik bir ders olarak tanınabilecek bir amaca sahip mi? (Walton, 1997, s. 385-386).

Propaganda hakkındaki ilk tanımlamaların, ardından bu kavrama yönelik bakış açılarının tartışılmasından, bugüne geldiğimizde, doymuş bir medya ortamında yaşadığımızı, her taraftan ikna edici mesaj ve bilgilerle dolup taşıdığımızı belirtmek yanlış olmayacaktır. Tavsiye, tanıtım ve propaganda bir ikna yelpazesi oluşturmakta ve her yerde bunun tam teatralliliğiyle, oyuncularla, senaryolarla, dekorlarla ve kostümlerle tamamlandığını görmekteyiz. Kalıcı retorik ilkelere dayanan bu ikna edici teknikler ve bunların arkasındaki psikoloji, reklamcılık, savunuculuk, halkla ilişkiler, kitlesel eğlence ve sosyal kontrol alanlarında uygulamalı araştırmaların yapıldığı bir yüzyıl olan ikna çağı sırasında giderek daha karmaşık hale gelmiştir (Soules, 2015). Bu karmaşıklık içerisinde ise propagandanın dijital dünyaya yansımalarını görmek, olası sonuçlardan biri olarak değerlendirilir.

Dijital medyadaki propaganda çalışmaları World Wide Web'in ilk günlerinden bu yana tartışılmaktadır. Siyasi grupların ve aktivistlerin dijital platformları kullanmaları, siyasi aktörlerin bu platformlardaki etkilerini artırmaya yönelik çalışmaları iletişim stratejilerini de değişim yönünde etkilemiştir. Yeni propaganda biçimleri esasında 20. yüzyılda kitle iletişim teknolojilerinin yükselişi ile birlikte anılmalıdır. Radyo, televizyon, film ve gazete ile başlayan değişim (Farkas & Neumayer, 2020) internet ile farklı bir boyuta geçmiştir. Sınırlı internet erişimine sahip olan gelişmekte olan ülkelerin dahi, siyasi aktörlerinin propaganda stratejilerine interneti entegre ettiği gözlenmektedir. Bu ortamda, dijital propaganda, insanlarla etkileşimde bulunmak, çevrimiçi bir kampanya yürütmek, krizler veya seçimler sırasında kamuoyunu manipüle etmek için tasarlanmış bilgisayar ve mobil cihazların (insan kullanıcılarına ek olarak) makinelerin kullanılması şeklinde tanımlanmıştır (Neyazi, 2020, s. 39).

Dijital ortamın farklı teknolojilerini ifade etmek için de kullanılan bilişimsel propaganda (otomasyonun, algoritmaların ve diğer dijital teknolojilerin kullanıldığı propaganda) (Woolley, 2021) üzerine yapılan tartışmalarda ve tanımlamalarda, literatürde ve diğer kaynaklarda dikkat çeken bir ayrıntı, bu kavramın ilişkilendirildiği olumsuz diğer kavramlarla (dezenformasyon, manipülasyon, sahte haber gibi) birlikte tanımlanmış olmasıdır. Dijital propaganda tanımının bir anlamda, propagandanın mevcut bilinen algısı üzerine daha farklı olumsuz tanımlamalar eklemlediği de gözlenmektedir. Propagandaya yönelik bu bakış açısına karşılık özellikle bahsi geçen yeni teknolojilerin etkisiyle farklı perspektiflere yönelik değerlendirmeler de yapılmalıdır. Propagandanın geleneksel-tarihsel sürecini kapsamına alacak bir dizi farklı bakış açısıyla düşünme yetisi kazanabilmek bu noktada oldukça önem kazanmaktadır. Entelektüel düzeydeki ilgiyi canlandıracak ve farklılıklar çerçevesinde düşünmeyi teşvik edebilecek, gerçek değer

yargılarını ortaya çıkartacak bir propaganda eğitimi hakkındaki tartışmalar bu noktada değerlendirilmelidir.

Dijital Medya, Faydalı Propaganda (Beneficial Propaganda) ve Propaganda Eğitimi

Bu başlık altında öncelikle propaganda ve dijital propaganda kavramlarına yönelik mevcut bakış açısının aksine farklı bir tanımlamaya sahip olan faydalı propaganda (beneficial propaganda) kavramı üzerinde durulmuş, ardından bu bakış açısıyla birlikte propaganda eğitimi konusundaki değerlendirmelere yer verilmiştir.

Faydalı propaganda kavramı üzerine yaptığı çalışmasıyla (Mind Over Media: Propaganda Education for a Digital Age, 2020a) dikkat çeken Renee Hobbs, bu kavram hakkındaki arkaplan bilgisini şu şekilde aktarmaktadır (Mind Over Media, Analyzing Contemporary Propaganda):

“Propagandayı daha iyi bir çevreyi teşvik etme aracı olarak kullanmak kesinlikle faydalıdır. Hepimizin dünyanın sakinleri olduğu göz önüne alındığında, birinin çöp atmaya yeniden düşünmesine veya daha sürdürülebilir bir yaşam tarzı yaşamaya çalışmasına olanak tanıyan herhangi bir görüntü üretkendir.”“Propaganda haber ve gazetecilikte, reklam ve halkla ilişkilerde, eğitimde ve günlük yaşamın her alanında bulunabilir. Hükümet, iş dünyası, dini ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan gelen bilgilerde ve müzik, TV şovları, filmler, video oyunları ve YouTube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya dahil olmak üzere birçok eğlence biçiminde propaganda mevcuttur.”

Propaganda biçiminin sorunlara ve çözümlere dayanan zamansız bir modeli olduğunu savunan Hobbs’a (2020, s. 4) göre propagandada amaç ikna etmeyi gerçekleştirmek için retorik uygulamaları kullanmaktır. Propagandanın günümüzdeki kültürel hakimiyeti için sosyal medya ve internet önemli birer araçtır. Herkesin içerik üretebildiği bu kültürel bilgi ağında sansasyonellik de (cinsellik, hayvanlar, şiddet, gizemli olaylar) kolay şekilde kullanılmaktadır. İnsanlar duygusal olarak yoğun kelimeler veya görüntüler kullandıklarında, mesajları daha geniş bir kitleye ulaşmak için yayılabilmektedir. Sevinç, şaşkınlık, öfke ve kızgınlık sadece duygular değildir; bunlar dikkat çekme araçları olarak da kullanılmaktadır. Bu stratejilerin etkisi evde, işyerinde ve kamusal yaşamda açıkça görülmektedir. Dijital propaganda yalnızca güçlü duygular uyandırmakla kalmaz, aynı zamanda günümüzde ne tür içeriklere güvenebileceğimizden de emin olamamamıza neden olan bir ortam yaratmaktadır. Aynı fikir ve ifadeleri tekrar tekrar duyduğumuzda, doğru gibi görünmeye başlar. Bu ortamda artık bilginin kaynağını bulmak ve değerlendirmek de zordur. Çoğu zaman propagandanın gerçek kaynağı gizlenir ya da saklanır, tıpkı mesajları ileten kuruluşların kendilerini destekleyen kaynaklarını açıklamamayı tercih etmeleri gibi. Günümüzde propaganda, eğlence, bilgi ve ikna arasındaki çizgileri bulanıklaştıran yeni dijital biçimler almaktadır (Hobbs, 2020, s. 5).

Dijital haber içerikleri üreten Arizona merkezli Gila Herald sayfası, propaganda kavramının günümüzde çok daha yoğun şekilde karşımıza çıktığını savunur. Bu yoğunluk içinde propagandanın insanların

dünya, belirli olaylar veya kişiler hakkındaki görüşlerini de etkilediğini belirtir. Bu durum karşısında bazı eğitimciler propagandanın ders içeriği olarak eğitim sisteminde yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece konuya daha fazla açıklık getirilerek, propagandanın nasıl bir süreci takip ettiği de daha iyi anlaşılabilir. Dünya, teknolojinin ve teknolojik araçların evrimi sayesinde muazzam bir şekilde gelişmiştir. Ancak, bu araçlar o kadar hızlı gelişmiştir ki onları kullanmak için ihtiyaç duyduğumuz becerileri geliştirecek zamanı bulmakta zorlanmaktayız. Temel olarak teknolojiyi herkes kullanabilirken, herkes temel medya okuryazarlığı yetilerine sahip değildir. Propagandanın bugün hala kitleleri etkisi altına almasının nedenlerinden biri olarak bu durum gösterilebilir. Propaganda eğitimine odaklanırken herhangi bir okulda tartışılması gereken şeylerden biri temel medya okuryazarlığı ilkeleri olmalıdır. Temel medya okuryazarlığı, insanların sahte haberler denizinde geçerli ve doğru bilgileri tespit etme becerisini ifade etmektedir. İnsanlar internette buldukları bilgilere erişebilmeli, bunları analiz edebilmeli, değerlendirebilmeli ve bu bilgilere güvenip güvenmemeleri gerektiğine karar verebilmelidir. Medya okuryazarlığının etkili olmasına katkıda bulunan becerilerden biri de eleştirel düşünmedir. Bu da her okulda geliştirilmesi gereken bir beceridir. Okullarda propaganda hakkında konuşmak bugün çok önemlidir. Bu eğitime ise temel medya okuryazarlığını geliştirmekle başlanması gerekir. Manipülatif etkisi ön planda olsa da propaganda belirli bir görüşü ve ideolojiyi teşvik etmek amacını taşımaktadır. Propagandanın manipülatif bir etkisi olduğu bilindiğine göre, bu konuda eğitimin demokrasiyi geliştirebileceğini de belirtmek gerekir. Propaganda eğitimi ile propagandanın arkasındaki nedenleri, var olan farklı türleri ve neden hala bu kadar işe yaradığını öğrenmek, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olur (Gila Herald, 2023).

Kamusal alandaki yanlış bilgilendirme ve manipülasyonun hacminin ve çeşitliliğinin artması medya okuryazarlığı eğitimine duyulan ihtiyacı ortaya çıkartmaktadır. Ancak propaganda türlerinin kamu eğitiminde yer alması konusu henüz tartışılmamaktadır. Özellikle Sosyal Bilgiler eğitiminde propaganda eğitimi demokratik yönetim anlayışını derinleştiren bir medya okuryazarlığı biçimi olarak çerçeveselenebilir. Böylece kamu hizmetine yönelik tanıtımlarda ve kamu diplomasisi çalışmalarında propaganda faydalı amaçlara hizmet eden bir araç olarak yer alır (Hobbs, 2021, s. 405).

YÖNTEM

Propaganda eğitiminin, eleştirel düşünceye yönelik katkısını, sorgulama ve diyalog geliştirmeye yönelik etkisini ortaya koymayı amaçlayan çalışmanın araştırma problemi bağlamında bu çalışmada, döngüsel fikir alışverişini hedefleyen round-robin beyin fırtınası yöntemi verilerin toplanması için kullanılmıştır.

Round robin beyin fırtınası yönteminde öğrenciler akademik temelli bir tartışma için bir masanın etrafına otururlar. Diğer beyin fırtınası oturumlarında olduğu gibi, öğrenciler belirli bir konu veya araştırma sorunu kapsamında fikir üretirler. Bu yöntem ile öğrenciler arasında eşit katılımın yanı sıra birden fazla tartışmanın gerçekleşmesi de amaçlanır. Bu yöntemin en etkili yanı, grup içindeki her öğrencinin tartışmaya katılmak için eşit fırsata sahip olmasıdır (Cox, 2020). Bu yöntemde beyin fırtınası

aracılığı ile fikirlerin üretilmesi ve geliştirilmesi amaçlanır. Oturumlarda katılımcılar yazılı ve sözlü olarak birbirlerinin fikirlerine katkıda bulunma imkânı yakalarlar. Fikirlerin üretildiği ve geliştirildiği beyin fırtınası oturumlarında her katılımcı, kendisinden önce gelen katkılar üzerine yeni fikirler üretir. Böylece bir ekip çalışması şeklinde ilerlenir. Üretilen fikirler sorgulanmaz veya bir açıklama istenmez. Her katılımcı kendisine tanınan belirli bir zaman dilimi içinde fikirlerini sözlü ya da yazılı olarak ifade eder. Ayrıca katılımcılar fikirlerini detaylandırabilir, yorumlayabilir ve açıklayabilir. Bu yöntemin en dikkat çeken avantajlarından biri esnek ve uygulanabilir oluşudur. Bir diğer avantajı ise katılımcıların yeni kavramlar üretebilmesine imkân tanıyan bir fikir üretme ortamı yaratmasıdır (Sripradith, 2019, s. 155).

Bu çalışmada kavramsal olarak sahip oldukları teorik alt yapı dolayısıyla 5 kişilik İletişim Bilimleri Bölümü öğrenci grubu ve 5 kişilik Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrenci grubu iki farklı beyin fırtınası oturumu için seçilmiştir. Oturumlardan önce öğrencilerle bir test oturumu gerçekleştirilerek, yöntem hakkında bilgi aktarılmış ve çalışmanın araştırma problemi çerçevesinde, oturumlarda öğrencilere yöneltilecek açık uçlu soruların içerikleri belirlenmiştir. Oturumlarda 2 kolaylaştırıcı da hazır bulunarak beyin fırtınasının yönetime uygun şekilde gerçekleştirmesine yardımcı olmuştur. Veri toplama yönteminde takip edilen bu adımlara göre her iki beyin fırtınası oturumunda öğrencilerle paylaşılan içerikler ve bu içeriklere yönelik sorular açık uçlu sorular Tablo 1’de aktarılmıştır.

Tablo 1. Round Robin Oturumları Propaganda İçerikleri -Soruları

Propaganda İçeriği-Kaynağı	Sorular
<p>Başlık: Neden Sigara İçmeyi Bırakmalısınız?</p> <p>Kaynak: Mind Over Media- Infografik</p> <p>https://propaganda.mediaeducationlab.com/rate/quit-smoking-these-reasons</p>	<p>Bu içerikteki bilgi ve fikirlere yönelik neler söyleyebilirsiniz?</p> <p>İçerikte dikkat çekici hangi semboller kullanılmıştır, retorik stratejiler neler olabilir?</p> <p>Duyguların harekete geçirilmesi için taktikler kullanılmış ise bunlar nelerdir?</p>
<p>Başlık: Biden Hamas’a Karşılık Vermenin İsrail’in Görevi Olduğunu Söyledi</p> <p>Kaynak: BBC Türkçe</p> <p>https://www.bbc.com/turkce/articles/c1r48312vz9o</p>	<p>Mesajın doğruluğu ve güvenilirliği hakkında ne düşünüyorsun?</p> <p>Mesajda kitle ihtiyaçlarına ve değerlerine yanıt veren ayrıntılar dikkatini çekiyor mu?</p> <p>Mesajda rakiplere (başkalarına) yönelik bir saldırı söz konusu mu? Söz konusu ise bunun nasıl yapıldığını açıklar mısın?</p>

Döngüsel fikir alışverişi sırasında öğrencilere basılı olarak yarı yapılandırılmış açık uçlu soruların bulunduğu formlar dağıtılmış, kendi el yazıları ile sorulara cevap vermeleri istenerek, bu şekilde kayıt

alınması sağlanmıştır. Yapılan bu çalışma için Tarsus Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 30/11/2023 tarih ve 2023/24 sayılı kararı ile Etik kurul izni alınmış ve gönüllü onam formu imzalatılmıştır. Oturumlar öncesinde öğrencilerle ön görüşmeler yapılmış, çalışmaya katılmalarını yönünde rızaları alınmıştır.

Katılımcılardan örnek propaganda içeriklerini analiz ederken şu maddeleri dikkate almaları istenmiştir (Mind Over Media, 2020b):

- **Mesaj:** İçerikteki bilgi ve fikirlerin niteliği
- **Teknikler:** Dikkat çeken ve duygusal tepkiyi harekete geçiren sembollerin ve retorik stratejilerin kullanımı. Bu stratejiler şunlardır:
 - Fikirleri basitleştirme
 - Duyguları harekete geçirme
 - Kitlenin ihtiyaçlarına/beklentilerine/isteklerine hitap etme, bunları karşılama
 - Rakiplere saldırmak
- **Ortam ve Bağlam:** Mesajla, nerede, ne zaman ve nasıl karşılaşıldığı?
- **İletişim Araçları ve Biçim:** Mesaj nasıl ulaşıyor ve hangi biçimde?
- **Kitlenin Alınması:** Mesaj hakkında ne düşünülüyor ve ne hissediliyor, kabul ya da reddetme konusunda insanlar ne kadar özgür?

BULGULAR

Propaganda, gündelik yaşamda (dijital ortamların da etkisiyle) çeşitli şekillerde ortaya çıkar ve insanları etkilemek için aşağıdaki teknikleri-stratejileri yaygın olarak kullanır (Mind Over Media, 2020b):

- Güçlü duyguları harekete geçirmek
- Kitle ihtiyaçlarına ve değerlerine yanıt vermek
- Bilgi ve fikirleri basitleştirmek
- Rakiplere saldırmak

Propaganda, beyin yıkama ya da zihni kontrol altına almak değildir. Bu kavramlar bireyin kendi düşünceleri üzerindeki kontrol duygusunu yıkmak için tasarlanan psikolojik taktiklere atıfta bulunur. Buna karşın propaganda genellikle o kadar sıradandır ki “sağduyu” ile iç içe geçer. Propagandada çoğu zaman doğrulanmış gerçeklere dayanan bilgiler kullanılır. Propagandacılar kısmen doğru veya eksik bilgi kullanabilirler (Mind Over Media, 2020b).

Birinci Örnek Propaganda İçeriği ile İlgili Fikirler

Başlık: “Why You Should Quit Smoking?”

Kaynak: UK Health Care-Gill Heart Institute <https://ukhealthcare.uky.edu/gill-heart-vascular-institute/patient-resources/general-health/smoking>

Sigarayı bırakmaya yönelik bir infografik şeklinde hazırlanan bu içerikte öğrencilere döngüsel olarak öncelikle “Bu içerikteki bilgi ve fikirlere yönelik neler söyleyebilirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Her iki grupta da bu içeriğe yönelik olumlu bir bakış açısı olduğu öncelikle gözlenmiştir. Bu olumlu bakış açısında sigaranın sağlık üzerindeki olumsuz etkisi önemli rol oynamaktadır. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri konuyu daha çok toplumsal bağlamda ele alıp çevre konusundaki etkilere yönelik de ifadeler kullanmışlardır. İletişim Bilimleri Bölümü öğrencileri ise konuyu özellikle sosyal medya içerikleri ile ilişkilendirmiş ve benzer mesajların medyada daha çok yer alması gerektiğini söylemişlerdir. Burada özellikle propagandanın gündelik yaşamdaki etkisi ile ilişkili olarak “kitle ihtiyaçlarına değer verme” yönünün ve propagandanın bilgi ve fikirleri basit şekilde ifade etme konusundaki rolünün ön plana çıktığı vurgulanmaktadır.

İkinci olarak, “İçerikte dikkat çekici hangi semboller kullanılmıştır, retorik stratejiler neler olabilir? Duyguların harekete geçirilmesi için taktikler kullanılmış ise bunlar nelerdir?” sorusuna yanıt vermeleri istenmiştir. Bu soruya Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri sembollerini sıradan, basit bulduklarını ifade ederek cevap vermişlerdir. Daha etkili bir görselle mesajın aktarılacağını belirten öğrenciler, dikkat çekici görsellerin daha etkili olabileceğini vurgulamışlardır. İletişim Bilimleri Bölümü öğrencileri ise diğer grubun aksine içerikteki infografiğin dikkat çekici olduğunu belirtmiş, kullanılan detayların sigaranın sağlığa zararları konusunda etkili olabileceğini aktarmışlardır. Burada medya mesajlarının farklı kişiler tarafından farklı şekillerde algılanabildiği görülmektedir. Basit semboller topluluklar üzerinde etkili olabilmekte iken bir propaganda içeriği olarak değerlendirildiğinde hedef grubun farklı mesaj arayışı ya da beklentisi içinde olabileceği de ifade edilebilir.

Semboller güçlü etkiye sahiptir. Hikâye anlatımı, sanat, müzik, haber ve bilgi formundaki sembolik ifadeler üzerindeki kontrolün dünyayı iyi ya da kötü yönde değiştirebileceğine inanılmaktadır. Tüm iletişim biçimleri gibi propagandanın belirli örnekleri az ya da çok etkilidir. Bu etkilere yönelik algılar ise insanların kimliklerine, yaşam deneyimlerine ve değerlerine bağlı olarak değişecektir. Ayrıca propaganda, izleyicilerin aktif katılımı olmadan başarılı olamaz.

Propaganda habercilikte, gazetecilikte, reklam ve halkla ilişkilerde, eğitimde ve günlük hayatın her alanında bulunmaktadır. Hükümet, iş dünyası, dini ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan gelen bilgilerde, müzik, TV şovları, filmler, video oyunları, sosyal medya dahil olmak üzere birçok içerikte propaganda mevcuttur (Mind Over Media, 2020b).

Katılımcı gruplara üçüncü olarak “Mesajın doğruluğu ve güvenilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri, mesajın konu itibarıyla doğru noktalara temas ettiğini ancak bazı istatistiksel bilgilerin kullanılmasının mesajın güvenilirliğini artıracaklarını belirtmişlerdir. İletişim Bilimleri Bölümü öğrencileri ise mesajın sağlığı ön plana alması dolayısıyla güvenilir olduğunu belirtirken, benzer içeriklere sosyal medyada da sıklıkla rastladıklarından güvenilirlik konusunda bu detayı da vurgulamışlardır. Burada propagandanın dijital

ortamdaki yeni görünümünün örneklendirildiğini söylemek mümkündür. Sosyal medyada toplumsal sağlığı ön plana alan içerikler kullanıcılar tarafından “güvenli kaynak” olarak nitelendirilebilmektedir.

Sağlığı korumaya yönelik mesajların görsel anlatımla verilmeye çalışıldığı bu ilk örnek için öğrencilere dördüncü olarak “Mesajda kitle ihtiyaçlarına ve değerlerine yanıt veren ayrıntılar dikkatini çekiyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri kitlesel uyarıdan çok bireysel sağlığın ön plana çıkartıldığını belirtmişlerdir. Diğer gruptaki öğrenciler ise mesajın farklı sağlık sorunlarını ön plana çıkartan detaylarından dolayı dikkat çekici olduğunu ve kitle ihtiyaçlarına cevap verici niteliğe sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Döngüsel fikir alışverişinde, ilk örnek propaganda içeriğine yönelik son soru olarak “Mesajda rakiplere (başkalarına) yönelik bir saldırı söz konusu mu? Söz konusu ise bunun nasıl yapıldığını açıklar mısınız?” sorusu sorulmuştur. Bu mesaj içeriğinde bir saldırı olmadığını belirten ilk grup öğrencilerinin dışında ikinci gruptaki öğrenciler de açık bir saldırı olmadığını belirtmekle birlikte, sigara üreticilerine yönelik bir saldırı olabileceği yönünde değerlendirme yapmışlardır.

Propaganda kavramının çok da “hoş” olmayan çağrışımı, genel olarak içeriklerin aktardığı mesaj ile ilişkilendirilebilir. Reklam amacı taşıyan bir propaganda içeriğinde çoğu zaman desteklenmeyen iddialar dikkat çekerken, tıbbi alandaki sahtekarlıkların özellikle medya içeriğinde basit iddialar ortaya attığı gözlemlenebilir. Siyaset ve ekonomi alanında ise farklı türden propaganda içerikleri yine farklı iletişim kanalları aracılığı ile sunulabilmektedir (Wooddy, 1935, s. 228). İlk örneğe yönelik her iki grubun fikir alışverişine dayalı yorumları değerlendirildiğinde medya içeriğine bağlı olarak, klasik propaganda içeriği bakış açısından farklı bir yaklaşım içerisinde bulunduğu görülmektedir. Bu da özellikle dijitalleşme sonrasında propaganda eğitiminin, farklı propaganda içeriklerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmedeki etkisini kanıtlayıcı niteliktedir.

İkinci Örnek Propaganda İçeriği ile İlgili Fikirler

Başlık: “Biden Hamas’a Karşılık Vermenin İsrail’in Görevi Olduğunu Söyledi”

Kaynak: BBC Türkçe <https://www.bbc.com/turkce/articles/c1r48312vz9o>

İkinci örnek içerik için BBC Türkçe’de çevrimiçi yayınlanan bir haber içeriği seçilmiştir. Haberin katılımcılar tarafından okunması, haberde kullanılan görsellerin incelenmesi sağlanmıştır. İlk oturumlarda kullanılan beş açık uçlu soru bu oturumlarda da öğrencilere sorulmuş ve döngüsel bir düzenle sorulara yanıt vermeleri istenmiştir.

İlk soruda bilgi ve fikirlere yönelik olarak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri, Biden’ın açıklamalarını taraflı bulduklarını belirtirken, terör örgütü tanımına ilişkin bazı konularda fikir ayrılığı yaşamakla birlikte, soruya birbirlerinden etkilenerek yanıt verdikleri de gözlenmiştir. Konuyu meşruluk temelinde değerlendirerek Biden’ın ABD vatandaşlarını ön planda tutarak saldırıyı meşrulaştırdığını belirtmişlerdir. İletişim Bilimleri Bölümü öğrencileri ise haberdeki içeriği diğer

gruptaki öğrencilerle benzer doğrultuda değerlendirmişlerdir. Propaganda içeriği olarak bir değerlendirme yapılmak istendiğinde ise bu içeriğin dünyanın gündeminde olan saldırılarla ilgili güçlü duyguları harekete geçiren bir içerik olduğu görülmektedir.

Propaganda eğitimi yalnızca “faydalı propaganda” içeriğini ayırt etmek için değil aynı zamanda farklı içeriklerin (örneğin ikinci örnekteki gibi bir haber içeriğinin) içerisinde bulunan propaganda ayrıntılarını eleştirel gözle görebilmelerini, analiz edip yorumlamalarını da sağlayacaktır. Avrupa Konseyi propaganda içeriklerine yönelik bakış açısını belirttiği açıklamasında aslında bir anlamda bu eğitimin gerekliliğini de aktaran şu ifadelere yer vermiştir (Avrupa Konseyi, 2018):

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojisi hayatlarının merkezinde olduğundan gençler propagandaya, yanlış bilgiye ve sahte haberlere karşı özellikle savunmasızdır. Gençler zamanlarının önemli bir kısmını televizyon izleyerek, çevrimiçi oyunlar oynayarak, sohbet ederek, blog yazarak, müzik dinleyerek, kendi fotoğraflarını yayınlamaya ve çevrimiçi iletişim kurabilecekleri başka kişileri arayarak geçiriyorlar. Dünyaya dair bilgileri ve gerçekliği nasıl algıladıkları için büyük ölçüde çevrimiçi olarak dolaşan bilgilere güveniyorlar. Çoğu ebeveyn, çocuklarının çevrimiçi aktivitelerini takip etmek veya karşılaşılabilecekleri riskler konusunda onları eğitmek için yeterli teknik yeterliliğe sahip değildir. Bu nedenle okulların gençlere evde erişemeyecekleri eleştirel ve bilgi becerilerini sağlama görevi vardır.

İkinci soruya Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğrencileri haber görselinin ABD'nin gücünü sembolize ettiğini, herhangi bir saldırı karşısında ABD'nin gücünü ön plana çıkarttığını belirtmişlerdir. Kararlılık, tehdit öğrencilerin haber fotoğrafına yönelik vurguladığı kavramlar olmuştur. Aynı şekilde diğer gruptaki öğrenciler de haber fotoğrafının gücü, göz dağı, ABD'nin diğer toplumlara bakış açısını yansıttığını belirtmişlerdir. Bu soruya verilen yanıtlar propagandanın geleneksel tanımı içindeki “egemen toplumsal güç tarafından her zaman bir kontrol ve uyuma aracı olması” şeklindeki yaklaşımı karşılamaktadır.

Mesajın doğruluğu ve güvenilirliği konusundaki görüşlerinin sorulduğu üçüncü soruda, ilk grup tek taraflı bir bakış olduğunu belirtirken aynı zamanda aktarılan bilgilerin güvenilirliğini kaynak açısından değerlendirip BBC'yi güvenli bir kaynak olarak nitelendirmişlerdir. Ancak katılımcılar Biden'ın açıklamalarının kendi içerisindeki tutarlılığını tartışmışlardır. İletişim Bilimleri Bölümü öğrencileri ise kaynak açısından bir değerlendirme yaparak, medya içeriği olması argümanını da öne sürmüş ve mesajın doğruluğuna şüphe ile yaklaşmışlardır. Burada dijital propaganda tartışmalarına değinmek gerekmektedir. Dijital ortamdaki içeriklere yönelik bilgi kirliliği değerlendirmeleri öğrencilerin yanıtlarına da yansımıştır.

Mesajın amacına yönelik bir değerlendirme yapmayı sağlayacak “Mesajda kitle ihtiyaçlarına ve değerlerine yanıt veren ayrıntılar dikkatini çekiyor mu?” sorusuna ise her iki gruptaki öğrenciler konunun tüm dünyayı ilgilendiren bir konu olduğunu vurgulamış, ABD çıkarlarının haber içeriğinde dikkat çektiğini belirtmişlerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu içeriğin propaganda tanımı

kapsamında bir tarafın çıkarlarını korumak için karşı tarafı yönlendirme konusunda mesajlar içerdiği katılımcılar tarafından da dikkat çekmiştir.

Son olarak propaganda tekniğine yönelik bir çıkarım yapmayı sağlamak amacıyla sorulan, “Mesajda rakiplere (başkalarına) yönelik bir saldırı söz konusu mu? Söz konusu ise bunun nasıl yapıldığını açıklar mısınız?” sorusuna ise Filistin’e açık bir saldırı ve tehdit olduğu belirtilmiş, hatta mesajda tüm dünyaya yönelik bir tehdit olduğu aktarılmıştır. Diplomatik düzeyde bir saldırı olarak nitelenen bu mesaj ikinci grup öğrencileri tarafından da yine saldırı olarak belirtilmiştir. Mesajda tehdit ifadelerinin normalleştirilmeye çalışıldığı da savunulmuştur.

İlk etapta “güvenli” bir haber kaynağı olarak nitelenen bir medya kanalı aracılığı ile aktarılan bu “haber” içeriğindeki mesajların öğrenciler tarafından da eleştirel şekilde değerlendirilmiş olması, bu eleştirel bakış açısının eğitim aracılığı ile bilinçli bir düzeye çıkartılması gerektiğini de anımsatmaktadır. Teknolojik açıdan giderek daha ileri düzeydeki propaganda tekniklerinin sunduğu şüphesiz artan epistemolojik tuzaklara bir nesil hazırlamak için eğitim, kaçınmayı veya uymayı hedefleyemez. Aksine, eğitimin acil bir hedefi, öğrencilerin kendi dünya görüşlerinin kökenlerini ve evrimini anlamalarını sağlamak, böylece onların sosyal gerçekliğe yaklaşımları hakkında bilinçli seçimler yapma yeteneğine sahip ve cesur olmalarını sağlamaktır (Varbelow ve Yaworsky, 2023, s. 11).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Propaganda eğitimi bilinçli bir şekilde iletişim kurma, bilgiyi doğru bir şekilde sunma ve insanların düşüncelerini etkileme becerisi kazandırması açısından önemlidir. Gündelik hayatta dijitalleşmenin bir sonucu olarak farklı bilgiye erişim kolaylaşmıştır. Ancak bu bilgilere yönelik filtreleme mekanizmasının eksikliği dezenformasyona ve algıya yönelik bilgiye maruz kalma oranını arttırmıştır. Bu nedenle propaganda eğitimi, insanlara medyada, reklamlarda ve günlük iletişimde karşılarına çıkan bilgileri analiz etme ve değerlendirme becerisi kazandırır. Bu sayede insanlar, yanıltıcı veya manipülatif mesajları daha kolay tanırlar. Gündelik hayatın yanı sıra propaganda eğitimi siyasal süreçlere katılım ve karar verme süreçlerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Propaganda eğitimi, insanların toplumsal konular hakkında daha bilinçli olmalarını ve toplumsal sorunları farklı bakış açılarıyla ele alabilmelerini sağlar.

Çalışma bu konuya vurgu yaparak farklı bölümlerde eğitim gören öğrencilere round-robin beyin fırtınası yöntemi ile propaganda eğitiminin önemini ortaya koyacak bir analiz gerçekleştirmiştir. Bu analiz neticesinde ortaya çıkan en önemli sonuç her iki grubun farklı bakış açıları ile konuyu ele almasıdır. Katılımcı gruplardaki öğrencilere yöneltilen sorularda Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ile İletişim Bilimi öğrencilerinin aldığı eğitimlerin yorumlarına yansıdığı ortaya çıkan önemli bir tespittir. Çalışmadan çıkan bir diğer tespit ise sosyal medya paylaşımlarına yönelik temkinli yaklaşımlarla birlikte sosyal medyada sıklıkla tekrarlanan bilginin doğruluğu konusundadır. Özellikle toplum sağlığı ile ilgili ilk örnekte öğrencilerin konunun sosyal medyada sıklıkla yer almasını doğru bilgi ile eşdeğer

görmeleri dikkat çeken bir ifadededir. Her ne kadar konunun doğruluğu şüphe götürmese de bu durumu tüm olaylara uygulama potansiyeli dikkate alındığında propaganda eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada ortaya çıkan bir diğer sonuç değer yargılarının ve önceki öğrenmelerin propaganda da ön plana çıkmasıdır. Hedef grupta yer alan öğrenci yorumlarından siyasete dair paylaşımda özellikle Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi öğrencilerinin içeriğe ait yan anlam ve miti görme ve değerlendirme konusunda daha başarılı oldukları görülmektedir. İçeriğe ait görsellerden ve ifadelerden çıkan yan anlam konusunda daha detaylı yorumlar yaptıkları dikkat çeken bir sonuçtur. Çalışmada kullanılan yöntemden dolayı öğrencilerin birbirlerinin yorumlarını okuması ve geliştirmesi birbirlerinden etkilenme oranını da arttırmıştır. Öğrencilerin cevaplarının benzer içeriklere sahip olması propagandanın sürekli tekrarlanma ve genel kabul özelliğinin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum propaganda eğitiminin farklı bakış açısı kazandırma, analiz etme ve sorgulama yeteneği kazandırma işlevinin önemini ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Sonuç olarak propaganda eğitimi farklı düzeylerde ve farklı bakış açılarında yer alan grupların herhangi bir olayı aynı farklılıkta ve düzeyde değerlendirmesine ve sorgulama yeteneği kazandırarak dijital çağda üretilen bilginin filtrelenmesine yardımcı olması açısından büyük bir öneme sahiptir. Çalışmanın giriş bölümünde de belirtilen ve propagandanın ilk tanımlarında vurgulanan “kör piyonlar” metaforu, dijital çağda propaganda mesajlarına maruz kalanlar için değişmiş görünmektedir. Çalışmanın temel önerisi de bu noktadan hareketle propaganda eğitiminin yaygınlaştırılması ve temel eğitim müfredatlarında yer almasıdır.

KAYNAKÇA

- Avrupa Konseyi, (2018). Dealing with propaganda, misinformation and fake news – intro. Erişim: https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/compendium/-/asset_publisher/V117nfhFNH6d/content/dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news-intro
- Bjola, C. (2017). Propaganda in the digital age. *Global Affairs*, 3(3), 189-191.
- Cox, J. (2020). How to use the round robin discussion teaching strategies. Erişim: https://www.unige.ch/innovations-pedagogiques/application/files/1115/8877/8105/Jorg_Balsiger_SocDur_How_to_Use_the_Round_Robin_Discussion_Teaching_Strategies.pdf
- Farkas, J., & Neumayer, C. (2020). Disguised propaganda from digital to social media. *Second International Handbook of Internet Research*, 707-723.
- Fitzmaurice, K. (2018). Propaganda. *Brock Education*, 27(2), 63–. <https://doi.org/10.26522/brocked.v27i2.580>

- Gila Herald (2023). *Importance of propaganda education for enhancing democracy*. Erişim: <https://gilaherald.com/importance-of-propaganda-education-for-enhancing-democracy/>
- Hobbs, R. (2020). *Mind over media: Propaganda education for a digital age*. WW Norton & Company.
- Hobbs, R. (2021). Beyond the smear word: Media literacy educators tackle contemporary propaganda. In *Research Handbook on Political Propaganda* (pp. 405-420). Edward Elgar Publishing.
- Ingram, H.J. (2016). A brief history of propaganda during conflict. *ICCT Research Paper* (Online), 7(6), 1–47. <https://doi.org/10.19165/2016.1.06>
- Lasswell, H. D. (1927). The theory of political propaganda. *American Political Science Review*, 21(3), 627-631.
- Lasswell, H. D. (1971). *Propaganda Technique in World War I*. MIT Press.
- Mind Over Media, Analyzing Contemporary Propaganda (2020a). Erişim: <https://propaganda.mediaeducationlab.com/>
- Mind Over Media, What is Propaganda? (2020b). Erişim: <https://propaganda.mediaeducationlab.com/learn>
- Neyazi, T. A. (2020). Digital propaganda, political bots and polarized politics in India. *Asian Journal of Communication*, 30(1), 39-57.
- Paddock, T. (2014). *World War I and Propaganda* (Vol. 94). Brill.
- Rusu, M. L., & Herman, R. (2018). The implications of propaganda as a social influence strategy. *Scientific Bulletin-Nicolae Balcescu Land Forces Academy*, 23(2), 118-125.
- Soules, M. (2015). *Media, Persuasion and Propaganda*. Edinburgh University Press.
- Sripradith, R. (2019). An investigation of the round robin brainstorming in improving English speaking ability among Nakhonphanom University's second year students in Thailand. *Journal of Education and Learning*, 8(4), 153-160.
- Varbelow, S., & Yaworsky, W. (2023). Education, democracy, and propaganda: An epistemological crisis. *Critical Questions in Education*, 14(1), 1-13.
- Walton, D. (1997). What is propaganda, and what exactly is wrong with it. *Public Affairs Quarterly*, 11(4), 383-413.
- Woody, C. H. (1935). Education and Propaganda. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 179, 227–239. <http://www.jstor.org/stable/1020300>
- Woolley, S. (2021). How can we stem the tide of digital propaganda? *Center for International Governance Innovation*. Erişim: <https://www.cigionline.org/articles/how-can-we-stem-the-tide-of-digital-propaganda/>